

PAPER DETAILS

TITLE: HIKMET-NÂME'DEN HAYATA DÂİR

AUTHORS: Ali SEYLAN

PAGES: 9-35

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/43924>

HİKMET-NÂME'DEN HAYATA DÂİR

Dr. Ali ŞEYLAN*

Özet:

Bu makalede, Hicri 893 (Milâdî 1488) yılında Antepli İbrahim İbn Bali tarafından yazılmış ve dönemin Memluk sultanı Kayıtbay'a sunulmuş, Hikmet-nâme adlı, eserde manzum olarak yer alan ilginç hikâyelerden ve çeşitli konulardan seçmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eski Anadolu Türkçesi, Metin Analizi, Seçme Hikâyeler.

Abstract :

In this article, select articles, interesting stories written in verse and various topics from Hikmet-nâme will be highlighted. It was written by Antepli İbrahim İbn Bali, in the year 893 of the Hegira (1488 A.D.), and dedicated to Kayıtbay the sultan of Memluk.

Key Words: Old Otoman Turkish, Text Analysis, Selected Articles and Short Stories.

GİRİŞ

İbrahim İbn Bali'nin, Hicrî 893 (Milâdî 1488) tarihinde kaleme aldığı ve Memlûk Sultanı Kayıtbay'a ithaf ettiğini belirttiği, Eski Anadolu Türkçesi yâdigarı *Hikmet-nâme*, nasihatler ve hikmetlerle dolu, ansiklopedi tarzında yazılmış, hacimli bir eserdir.¹ Kültür mirasımız olarak kabul edilen bu tür eserlerin, her yönüyle incelenip değerlendirilmesi gerektiği aşîkârdır. Ancak Türk dili alanında, tarihî metinler üzerinde yapılan çalışmalarda, bugüne kadar eserler genellikle dil bakımından değerlendirilmiş, eserlerin içeriği hakkında ise ya kısa bilgiler verilmekle yetinilmiş ya da muhtevaları hepten ikinci planda bırakılmıştır. Biz bu çalışmamızda, bugün bile herkesin severek, ilgiyle okuyabileceği, nasihatler ve hikmetli sözlerle dolu, kimi zaman güldüren, kimi zaman düşündüren, bazen insanı şaşırtan, hayrete düşüren; bilinen, bilinmeyen çok sayıda kıssadan, hikâyeden, nükteden ve bilgiden seçilmiş manzum metinleri, mensur biçimde günümüz Türkçesine aktararak, eserin daha iyi anlaşılmasını sağlamayı amaçladık. Bunu yaparken, eserin aslına tamamen sadık kaldık; müellifin üslûbuyla örtüşecek bir anlatım biçimi benimsedik, konuları nesir halinde ve her bir konuya uygun başlıklar koyarak yazma yolunu seçtik.

Eserde yer alan hikâye ve kıssaların bir kısmı bugün de bilinmekte; ancak bazıları çeşitli farklılıklar arz etmektedir. Mesela, günümüzde Nasreddin Hoca'ya atfedilen meşhur ceviz ağacı fıkrasını, İbrahim İbn Bali,

*Yrd. Doç.Dr. -Beykent Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

¹ Tamamı 300 yapraktan oluşan Hikmet-nâme, Kültür Bakanlığı tarafından e-kitap olarak yayınlanmıştır.

www.kultur.gov.tr

Haberdür m̄-teḳaddemden bir ādem

Meger bir cevz ağacın görmüş a‘zam

şeklinde, sıradan bir adamın başından geçmiş bir fıkra gibi anlatmıştır.² Bu fıkradaki bir diğer farklılık da Nasreddin Hoca'nın, cevizle çok iri bal kabaklarını karşılaştırmasıdır.³ İbrahim peygamberin hayatının anlatıldığı bölümde, Nemrud'un askerlerinden kurtarmak için annesi tarafından bir mağaraya bırakılışı anlatılmış; ama mağarada nasıl büyüdüğü konusuna hiç değinilmemiştir. Ayrıca eserde yer alan hikâyelerin bazıları, az çok farkla Mevlânâ'nın meşhur *Mesnevi*'sinde de yer almaktadır. (bkz. 3.33. Aç Gözü Toprak Doyurur.) *Hikmet-nâme*'nin, müellifin hayvanlar âlemini anlattığı bölümlerinde, hayvan hikâyelerinin (fabl) çokça yer alması da ayrıca dikkate değerdir.

Eser, içeriği ve kendine özgü yapısıyla ansiklopedik hüviyettir. Denilebilir ki, o dönemde herhangi bir konuda bilgi sahibi olmak isteyen bir kimse, bugünün ansiklopedilerine başvurduğu gibi rahatlıkla *Hikmet-nâme*'den istifade edebilmiştir.

Öncelikle Antepli İbrahim İbn Bali, eserleri, *Hikmet-nâme*'si hakkında kısa bilgiler vermek yerinde olacaktır.

1. MÜELLİF İBRAHİM İBN BALI⁴

İbrahim İbn Bali hakkında, şüara tezkireleri de dahil olmak üzere klasik kaynaklarda bugüne kadar hiçbir bilgiye rastlanmamıştır. Dolayısıyla müellifin hayatıyla ilgili bilgilere ancak eserinden hareketle ulaşmaktadır.

Müellif eserinde, Antepli olduğunu⁵, daha sonra Memlûk sultanı Kayıtbay'a intisap ettiğini⁶, onun emriyle Memlûk elçisi olarak Osmanlı sultanı II. Bâyezid'e gönderildiğini⁷ ve bir süre Osmanlı topraklarında dolaştığını, İstanbul'da II.Bâyezid tarafından iyi karşılandığını⁸, hatta Cem Sultan vakasını dahi takip ettiğini⁹ belirtmektedir.

² 6316 ve sonrası.

³ MUALLİMOĞLU, *The Wit and Wisdom of NASRADDIN HODJA*, M.E.B. Yayını, İstanbul, 1996, (s.7-8).

⁴ ŞEYLAN, *Hikmet-nâme*, İbrahim İbn Bali (Metin-İnceleme-Sözlük), 2003, İstanbul, s.2-6
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219067/h/giris.pdf>- <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219069/h/metin.pdf> 23.09.2011.

⁵ HN. 2798. N'ola medḥ eyleşem ben o ma'âbı
Ki 'âlem medḥ idipdür 'Ayn-tâb'ı
2799. Vaṭandur bize ḥüd ögmek revâdur
Vaṭan ḥâbı ḥadîş-i Muṣṭafa'dur
⁶ 2334. Melik Eşref cihâna pâdişâdu
Ebu'n-Naşr ismi sulṭân Kaytbâ'dur
⁷ 2976. Bu bende ḥazret-i şâhib-celâle
Ki varmışdum 'alâ veche risâle
2977. Kômışdum başı ol devletlû pâya
Yüzüm sürmüşdüm ol yirde türâba
2978. Ki ya'ni ḥazret-i ḥākân-ı devrân
Şeh-i deyyâr Sulṭân Bâyezid Ḥân
⁸ HN. 2979. Meger ol sāye-i Bārī Ḥudâ'yı
Getürüp ḥâkdân ben ḥâk-pâyı
2980. Baña i'zâz ü ikrâm eylemişdi
Ḥıṭâ vü ḥayr ü in'âm eylemişdi
2981. 'Înâyet 'yn-ıla kılmuşdı melḥûz
Daḥı dürlü nevâle-y-ile maḥzû

Eserde, Mısır sultanı Melik Zâhir'in torunu Sultan Seydî Osman'ı anlatırken, onun devrine erdiğini, sultan Dimyat'a defnedilirken orada bulunduğunu¹⁰, bir nice devran onunla arkadaş olduğunu¹¹ söylemektedir. Melik Mansur Seydî Osman, sultan olduğunda yirmi yaşına yaklaştığına¹², sadece bir ay dokuz gün sultanlık yaptığına¹³ ve H. 857'de vefat ettiğine göre bu tarih, İbn Bali'nin gençlik zamanlarına denk düşmüş olmalıdır.

Hüseyin Özdeğer'in *Onaltıncı Asırda Ayıntab Livası* adlı eserinde¹⁴ birkaç yerde Bali ismine rastlanmıştır. Eserde, Timâr-ı Bali (s. 340, 341, 480) 1543, 1574 tarihleriyle yer almış, ayrıca Mezre'a-ı Tekfurvirânı adlı bölgede Timâr-ı Hüseyin veled-i Bali (s.341), Mahalle-i İbn Küre'de Mescîd-i Bali (s.123) ve Vakf-ı Mescîd-i Bali der Ayıntab (s. 170) kayıtları düşülmüş, İbrahim İbn Bali ismine ise rastlanmamıştır. Bununla beraber bahsedilen Bali ailesinin İbrahim İbn Bali'nin ailesi, Hüseyin'in ise oğlu olabileceği düşünülebilir. Ancak, *Hikmet-nâme*'de, ailesinin yahut çocuklarının olup olmadığına dair herhangi bir bilgiye, kayda rastlanmamıştır.

2. HİKMET-NÂME

İbrahim İbn Bali'nin bilinen tek eseri elimizde bulunan *Hikmet-nâme*'dir. Ancak Fuad Köprülü, Eski Anadolu Türkçesi metni olan Kitâb-ı Güzîde müellifinin Mehmed Bin Bali değil, İbrahim İbn Bali olabileceği görüşünü ileri sürmüştür (Köprülü, t.y.:27). Kitâb-ı Güzîde¹⁵, taşıdığı dil özellikleri bakımından Oğuz Türkçesi'nin ilk dönemlerinde meydana getirilmiş, "karışık dilli eser" olarak nitelendirilen bir metindir. Köprülü'nün, iki eseri değişik yönleriyle karşılaştırıp kesin bir sonuca varmadığı açık şekilde görülmektedir. Bu bakımdan, Köprülü'nün verdiği bilgiler yanlıştır.

2.1. *Hikmet-nâme*'nin Konusu

Hikmet-nâme, tamamı 300 varaktan oluşan oldukça hacimli bir eserdir. Eserde sırasıyla, astronomi, melekler, doğadaki dört unsur, dağlar, denizler, adalar, ülkeler, şehir ve kasabalar, değerli taşlar, balıklar,

-
⁹ HN:	2966.	İtâ'at itmeyüp kartaşına Cem
Bîgi Şehr üzre ceng itdükte mühkem
	2967.	Düşüp âhîr Cem anda inhizâma
Kaçuban gıtdüğünde Mısr u Şâm'a
	2967.	Melik Eşref aña idüp sefâret
Virüben Mekke'yi itdükde ziyâret
	2968.	Şehr-i Mısr'un katında tırmayup ol
Firengistân'a kaçup tırtıcak yol
	2969.	Varup Efrenç'e tıtsak olduğunda
Nice yıllar orada kaldüğında
¹⁰ HN:	12396.	Hem ol şâh-zâdeye ben bende irdüm
Komışlar 'âkıbet Dimyât'a gördüm
¹¹ HN:	12397.	Anuñla hem-dem oldum niçe devrân
İrişdi aña dahı emr-i Yezdân
¹² HN:	12378.	Diyâr-ı Mısr'a olıcak pād-şâh ol
Yakın olmuşdı yigirmi yaşa ol
¹³ HN:	12395.	Melik Zâhir torunı Seydî 'Osmân
Bir ay u hem tokuz gün oldı sultân

¹⁴ ÖZDEĞER, *On altıncı Asırda AYINTAB LİVASI*, İ.Ü. Rektörlüğü Yayını, c.I, İstanbul, 1988.

¹⁵ TEKİN, "Timur Öncesinde Anadolu ile Orta Asya Türk Dünyası Arasındaki Kültür ilişkileri ve *Güzide Kitabı*"nın Tercüme Hikâyesi", *TDAY Belleten* 1997, Ankara, 2000, s. 151-196.

nehirler, su kaynakları, insanın nitelikleri ve organları meyve ve sebzeler, ağaçlar, çiçekler, böcekler, evcil ve yabani hayvanlar, günler, aylar, mevsimler, Arap, Fars, Eski Yunan, Süryanî tarihi, Türk ve genel İslâm tarihi (peygamberler, dört büyük halife, Mervanîler, Abbasîler, Emevîler, Fatımîler Memlûkler vb.), tarihin seyrini değiştiren sultanlar, devlet adamları ve tarihî olaylar; dünya ve ahiret hayatı, kıyametin merhaleleri; Deccal, Dabbetü'l-arz, Mesih konularında bilgiler verilmiştir.

Denilebilir ki İbrahim İbn Bali, kendi döneminin ve önceki dönemlerin klasik kaynaklarından alıntılarını yanı sıra, gördüğü, duyduğu ne varsa hepsine bu hacimli eserinde yer vermiştir. Bütün bu bilgilerden, İbrahim İbn Bali 'nin tarih, din, astroloji, hayvan ve bitki bilimi, tıp, coğrafya başta olmak üzere, birçok konuda bilgi sahibi olduğunu söylemek mümkündür. Sultan Kayıtbay'ın danışmanlığını yapması, hatta II. Bayezid'e elçi olarak gönderilmiş olması¹⁶ da bu savımızı destekler niteliktedir.

Hikmet-nâme, muhtevası itibarıyla ansiklopedik bir eser olmasının yanı sıra insana, insan hayatına, ölüm ve ötesine, dünyanın vefasızlığına, devleti idare edenlerin nasıl olması gerektiğine dair yol göstermelere geniş ölçüde yer veren dinî ve ahlakî bir nasihat-nâme hüviyeti de taşımaktadır.

3. HİKMET- NÂME'DEN SEÇMELER

3.1. ÖLÜMDEN KAÇMAK MÜMKÜN MÜDÜR?¹⁷

Hikâyedir ki Hz. Süleyman'ın zamanında Allah'tan Azrail'e ferman edilir: "Filan denizin ortasındaki bir adada yaşayan filanca kişinin vadesi dolmuş, yeryüzünde kısmeti tükenmiştir. Şu gün, şu saat gidesin, onun canını o adada alasin."

Azrail, o gün geldiğinde yeryüzüne iner; bu arada Hz. Süleyman'ı da ziyaret etmek ister ve yanına varır. Ancak burada onu çok şaşırtan bir şeyle karşılaşır: Canını alacağı kişi Hz. Süleyman'ın yanında oturmaktaymış. Adamın canını alması gereken ada buradan altı aylık bir mesafedeymiş. Melek, bu durumu hayretle Hz. Süleyman'a anlatır ve: "Bana verilen emre göre, adamın bu cihanda sadece bir saat ömrü kaldı; ama ruhunu kabzedeceğim yer burası değil." der. Biraz sonra Azrail gider. Hz. Süleyman adamı çağırır ve ona durumu haber verir. Adam büyük bir korkuya kapılır ve peygambere yalvarır : "Sen ki rüzgara hükmedersin, emret de beni Hint Okyanusu'na götürsün, orada gizli bir adaya bıraksın. Böylece ölümden kurtulayım." Hz. Süleyman, hemen rüzgara emreder ve adam istediği adaya hemen ulaşır. Oraya vardığında ise karşısında Azrail'i bekler bulur. Azrail, Allah'ın emrini yerine getirdikten sonra, "Hiç kimse kaçıp kurtulamaz ölümden ve hiç kimse canını kurtaramaz elimden." der.

Bir başka hikâye de şöyledir: Bir gün, meşhur bir müneccim, devrin sultanının yıldız falına bakar ve, "Üzgünüm sultanım; falan yıl, falan ay, falan gün, falan saat içinde bir akrep sizi sokup öldürecek." der.

O günden sonra sultanın gözüne uyku girmez, sabahlara kadar düşünür, korkar, müneccimin dediği zaman yaklaştıkça gamı, tasası bin kat daha artar. O an yaklaşıncı sultan atına atladığı gibi soluğu en yakın suyun içinde alır. Çünkü eğer suya girerse, akrebin ona ulaşamayacağını düşünür. Sultan korku ve dehşetle, müneccimin dediği saatin geçmesini beklerken, birdenbire atın önüne bir akrep atlar. At, akrebi görür görmez parlar ve sultanı sırtından atar. Tabii, sultan daha ne olduğunu anlayamadan akrep onu sokar ve öldürür.

Bir hadîs-i şerîfe göre Allah, kartalı tüm kuşların babası olarak yaratmıştır. Ömrü gayet uzun olduğundan halk arasında da kuşların efendisi olarak şöhret bulmuştur. Bilim adamlarına göre eğer yaşasa, bin

¹⁶ HN.334, 2976, 2977, 2978, 2979, 2980

¹⁷ HN. 768 ve sonrası

kadar yıl yaşarmış. Rivayete göre kartal her bağırışında insanoğluna, uzun ömrüne rağmen ölümden kurtuluş olmadığını hatırlatmış.

Kartal gibi bin yıl uçsan da, ölmek melâlınden gece gündüz kaçsan da, elinden kurtulamazsın; sana yetişir, karşına çıkar, keser yolunu. Bu ölümdür ki, nice kartalları alıp götürmüştür. Az ya da çok yaşamak fark etmez, kişinin akıbeti ölümdür.

3.2. KURU AĞAÇ NASIL BİRDEN BİRE YEŞERDİ?¹⁸

Ayet sahibi peygamberlerden biri, kavmini dine davet etmiş fakat kavmi ona tâbi olmamış. Her biri Allah'a inanmayan âsi insanlarmış. Bir gün peygambere demişler ki: "Eğer dediğin gibi hak peygamber isen bize bir mucize göster. Mucizen gerçekleşirse sana inanır ve Allah'ına iman ederiz. "

Orada kurumuş bir ağaç varmış. O ağacı göstermişler ve "Bu ağacın yeşermesi, yapraklanması ve meyve vermesi için dua et!" demişler. Bunun üzerine peygamber ellerini açmış ve Allah'tan bu mucizenin gerçekleşmesini niyaz etmiş. Duası biter bitmez ağaç önce yeşermiş, peşinden yapraklanıp çiçek açmış, sonra da meyve vermiş. Bunun üzerine kavmi ona inanmış. Rivayettir ki, bahsi geçen bu ağaç kayısı ağacıdır.

3.3. HEM SİZE HEM BANA¹⁹

Anlatılır ki, bir gün bir çiftçi tarlasına kayısı ağacı dikerken oradan geçmekte olan iki kişi, çiftçinin yanına gelir. Onlardan biri attar öbürü ise tabipmiş. Adama, "Ne dikiyorsun? " diye sorarlar. Adam, "Hem sizin için hem de kendim için bir ağaç dikiyorum. " demiş. Tabiple attar şaşırılmışlar; "Ne demek istiyorsun? Senin olan bir şey neden bizim olsun?

Adam anlatmış: "Diktiğim bu ağaç bir süre sonra büyüüp meyve verecek. Ben de onları halka satacağım. Halk da bundan bolca yiyip hastalanacak. Tabibe gidip muayene olacak, karşılığında da tabibe para verecek. Tabip, onlara almaları için bazı ilaçların adını verip attara gönderecek. Attar da ilâçlarını satarak birkaç dirhem kazanacak. Böylece hep beraber bundan faydalanmış olacağız."

3.4. CEVİZ Mİ KARPUZ MU?²⁰

Eskilerden haberdar ki bir adam çok büyük bir ceviz ağacı görür ve "Bu kadar büyük ve yüksek ağacın yemişinin bu kadar küçük, buna karşılık ağacı kısa olmasına rağmen karpuzun bu kadar büyük olmasının sebebi nedir acaba?" diye sorar kendi kendisine. Tam bu sırada ağacın dallarından birinden bir ceviz düşer ve adamın sırtına çarpar. Bunun üzerine adam "Eğer ceviz karpuz kadar büyük olsaydı o hızla ve beynimi parçalardı." demiş.

Ey ilim ehli! Hakikat budur ki, Fa‘‘âl-ı Mutlak olan Allah her işi yerli yerinde kılmıştır. Neyi neye gereğini ancak O bilir. Hilkatini gördüğünüzde O'nun adını zikrediniz; çünkü yarattıklarının hikmetini Yaradan bilir.

¹⁸ HN. 6335-6341

¹⁹ HN. 6342-6349

²⁰ HN. 6316-6327

3.5. ÜZÜM²¹

Halk arasında çok meşhur bir hikâye vardır. Bu hikâyeye göre eskiden üzüm yokmuş. Halk üzümün ne olduğunu bilmezmiş. Bir gün devrin sultanlarından biri, sarayında otururken, sarayın penceresinden bir kuşun, âvazı çıktığı kadar öterek, feryat ederek sağa sola kanat çırpıp gittiğini görür. Sultan; "Bu kuşun bir korkusu olmasa böylesine feryat figan etmezdi. Galiba bu kuş bizden yardım istiyor." diye düşünür ve çıkıp kuşun bulunduğu yere varır. Etrafa bakınırken, yukarıdan bir yılanın, yavrusunu yemek için yavaşça kuşun yuvasına yaklaştığını fark eder. "Demek ki kuş, yavrusunu kurtarabilmek için yardım istiyor." der ve hemen eline bir yay ve ok alıp dikkatlice yılanı yaklaşıp. Yayını gerip nişan aldıktan sonra oku atar, ok yılanın sırtına saplanır, hemen oracıkta helak olur. Böylece sultan, kuşun yuvasını ve yavrusunu kurtarmış olur.

Aradan zaman geçer, kuş uzun bir süre ortalarda gözükmeyi başlar. Yine bir gün sultan, sarayında oturmuş arkadaşlarıyla sohbet ederken, o kuş sarayın içine girip ötmeye başlar. Kuş, sultanın meclisinin üstünde şöyle bir iki kanat çırpıttıktan sonra sultana yaklaşıp ve önüne birkaç tohum bırakır. Sultan da yanındakiler de olanı biteni büyük bir şaşkınlık ve hayretle izlerler. Kuş, sultanın vaktiyle kendisine ettiği iyiliği unutmamış, kendince teşekkür etmeye gelmişti.

Sultan emrindekilere bu taneleri ekmelerini emreder. Ekerler, günbegün yeşerir, büyür, kök salar; ama ne hikmetse hiç meyve vermez. Bir gün bir eşek ağaca dadanır; yapraklarını, dallarını ve budaklarını yer, bitirir. Kurumuş dallarından, yapraklarından kurtulan ağaç yeniden yeşerip yapraklanır ve bir süre sonra meyve, hem de çok lezzetli meyve verir. O günden sonra üzümün tadını alan her beniâdem asma ekmeğe başlar. İşte üzüm asması dünyaya bu şekilde yayılır.

3.6. EKMEK ARASI TURUNÇ²²

Anlatılır ki, ülkenin birinde çok meşhur bir hekim varmış. Fakat sebebi her ne ise sultan onu hapse atmış, gardiyanlara da şöyle emretmiş: "Hayatını idame ettirebilmesi için bu hekime günde bir ekmeğe, ekmekle beraber yemesi için ise onun istediği sadece bir yiyecek verin! Gece gündüz onu katık yapsın, başka hiç bir şey vermeyin!"

Hekime ne istediğini sormuşlar, o da turunç istemiş. Sebebini soranlara da şöyle cevap vermiş: "Siz de kendinize turuncu yiyecek yapın; çünkü onun hem iç yağı çok faydalıdır hem kabuğunun kokusu çok güzeldir hem de kuzu eti gibi lezzetlidir. Şüphesiz ki Allahu Taala, en güzelini yaratandır."

3.7. AKILLI UŞAK²³

İşitilmiş, bilinen bir hikâye vardır. Adamın biri uşağını yanına çağırıp ona bir dirhem verir. "Git, bu parayla bana yiyecek ve çerez, atıma da yem al, gel!" der.

Uşak yola çıkar, bu kadar az bir parayla bunların hepsini nasıl alacağını düşünür. Fakat uşak akıllı, güngörmüş bir kimseymiş. Bir süre sonra elinde bir karpuzla çıkar gelir, karpuzu efendisine verir ve; "Buyurun

²¹ HN. 6396-6419

²² HN. 6459-6465

²³ HN. 6466- 6469

efendim! Karpuzu kesip yersiniz, çekirdeklerini kendinize çerez yaparsınız, kabuklarını da atınıza yem olarak verirsiniz." der.

3.8. KUL HAKKI²⁴

Ünlü Arap âlimi İbn Cevzî, sultanlara öğüt olması bakımından, kitabında şöyle bir hikâye anlatmıştır:

Günlerden bir gün Acem şahı Kisra, avlanmak için çöle gider. Beraberindeki askerleri bir yerde bırakıp bir ahunun peşine düşer. Şah, atıyla ahuyu kovalarken aniden gökyüzünden bir fırtına kopar, göz gözü görmez olur; yer, gök, deniz karanlığa gömülür. Gök gürler, şimşekler öylesine çakar ki sanki deprem olmuş gibi sarsılır zemin. Şimşeklerin her parıldamasıyla doğu ve batı ışıklarla dolar. Bir parçası düşse, denizleri bile yakacakmış gibi bir şiddetle çakıyormuş şimşekler. O kadar şiddetli esermiş ki, Kaf Dağı'nı bile sarsarmış. Rüzgarla beraber öyle bir yağmur yağıyormuş ki nereye baksan Ceyhun akıyor; Fırat, Nil, Seyhun akıyor sanırdın. Ardından yeryüzünü bir duman kaplar ve dünyanın yüzünü bir peçe gibi örter.

Kisra, yolunu kaybeder, uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra bir kulübeye ulaşır. Kulübeyi görünce çok sevinir. Burası yaşlı bir kadına aitmiş. Kadın yaz-kış bu kulübede yaşarmış. Azer Kisra o gece kadına misafir olur. Meğer bir de kızı varmış bu kadının. O kadar güzel bir kızmış ki, cihanda eşi menendi yokmuş; üstelik çok da akıllıymış. Fakat onlar çok fakirlermiş. Yeryüzünde bir inekten başka hiçbir şeyleri yokmuş. Sabah akşam bu ineğin sütünü sağıp içerler, kıt kanaat geçinip giderlermiş.

Akşam olunca kız, ineği otarmaktan getirir, sağlar, normal bir inekten birkaç kat fazla süt alır. Bunu gören şah, açgözlülük eder, ineği onların elinden almaya karar verir. Gece geçip sabah olur. Kız, şaha kahvaltı hazırlamak için ahıra gider, ineği sağmaya başlar ancak bir katre süt bile alamaz. "Eyvah! " der kız, "Şah Kisra niyetini bozmuş. Ne yapacağım şimdi? " Kisra, bu sözleri duyunca kızın zekâsına, hikmetine hayran kalır ve hemen niyetinden vazgeçer. Bunu anlayan kız, yeniden ineği sağmayı dener; görür ki, inek yeniden bol bol süt vermeye başlamıştır.

Bu olaydan sonra Acem şahı Azer Kisra, yaşadığı sürece halkının malına göz koymamış, onların hakkına asla el uzatmamış; sadece Allah'ın kendisine verdiği ile yetinmiş, şükretmiş.

3.9. TAVŞAN İLE ASLAN²⁵

Eski zamanlardan kalma hikâyeye göre ormanın birinde, oburluğuyla nam salmış bir aslan, gördüğü her hayvanı yiyip helak ediyormuş. Öyle ki, o yörede hayvanların soyu giderek tükeniyormuş. Elinden canını zar zor kurtaran hayvanlar bir araya toplanıp aslana gitmişler ve onunla bir anlaşmaya varmışlar. Buna göre aslan, her cins hayvandan iki tanesini günlük gıdası olarak yiyecek, öbürlerine dokunmayacakmış. Anlaşmadan sonra, sırayla her gün ikişer ikişer gidip aslana gıda olmaya başlarlar.

Bir gün sıra tavşanlara gelmiş. Aralarından ikisini seçerek aslana göndermişler. Yolda giderlerken tavşanlardan biri diğerine, "Sen buralarda bir yere gizlen ve beni bekle. Aslana bir oyun oynayacağım." demiş, epeyce oyalandıktan sonra da tekrar yola koyulmuş. Bu arada açlıktan bîtâp düşmüş olan aslan, gözleri sinirden kan çanağına dönmüş bir halde tavşanların yani yemeğinin yolunu gözlüyormuş. Tavşanın geldiğini görünce yolunu kesip hiddetle sormuş ; "Çabuk söyle, ne oldu da hem bu kadar geç hem de yalnız geldin? " Tavşan ;

²⁴ HN. 6680-6712

²⁵ HN. 6762-6792

"Ey bütün hayvanatın padişahı! Bu işte ben kulunun yoktur günahı. Aman ver ki arz edeyim başımızdan geçen macerayı." dedikten sonra anlatmaya başlamış; "Senin eşğine varıp sana yiyecek olmak için yola çıkmış geliyorduk. Birdenbire bir aslan gelip yolumuzu kesti ve bizi zorla tutup avladı. Ben bir yolunu bulup kurtuldum ve hemen huzuruna geldim ancak arkadaşım hâla onun elinde."

Zaten aç olduğu için sinirden küplere binmiş olan aslan, bunları da duyunca büsbütün hiddetlenmiş; "Benim ormanımda başka aslanın işi ne? Bir ülkede iki padişah olur mu hiç? Çabuk bana nerede olduğunu göster de, ona aslanlığı göstereyim." demiş. Tavşan, aslanın önüne düşmüş, bir süre yürüdükten sonra onu bir kuyuya doğru götürmüş. "Aslan bu kuyunun içindedir. Beni kucağına alırsan onu kuyuda sana gösteririm." demiş. Tavşanı kucağına almış ve kuyunun ağzına yaklaşmış. Aşağı bakınca kendi aksini görmüş; ama bunu öbür aslan sanmış. O da kucağında bir tavşan tutuyormuş. Tavşan hemen atılmış; "Gördün mü padişahım? Arkadaşım da hâla kucağında." demiş.

Açlıktan ve aşırı sinirden sağlıklı düşünemeyen aslan, tavşanı bir kenara fırlatıp hızla kendisini kuyunun içine atmış. Ancak kuyunun suyu çok derin olduğundan aslan orada boğulmuş. Böylece aslan ölmüş, tavşan ve diğer hayvanlar bu büyük beladan kurtulmuşlar.

3.10. KATIR²⁶

Ey akıl sahibi! Eğer düşünürsen Allah'ın, bu âlemde katırı gayet acayip bir şekilde, muhalif iki hayvandan yarattığını göreceksin. Yani bu acayip hayvan, eşekten ve attan suret bulmuştur. Vücudunda ne kadar uzuv varsa, hepsi bu ikisine uygundur. Eğer annesi at, babası eşek olursa ekseriyetle ata benzer, eğer annesi eşek, babası at olursa o zaman da insanlar onu eşeğe benzetirler. Cihanda, katırdan başka hiçbir erkek ve dişi yoktur ki nesli olmasın. Allah, yalnız onu zürriyetsiz, nesilsiz kılmıştır âlemde.

Bed-asl olan kişiyi mizaç olarak katıra benzetirler. Kâh ata, kâh eşeğe benzediği için mizacı da değişkendir. Derler ki, soyu kötü insan, bazen insan sıfatındadır, bazen de vahşi bir hayvan gibidir. Sahibi, ona ne denli iyilik etse de evcilleşmez; çünkü cinsi yamandır.

Aslını inkâr eden, soysuz bir kimse senden ne kadar çok lütuf ve ihsan görürse görsün, sana mükâfatı zülüm ve sitem olur. Ona iyilik yapmak sana pişmanlık getirir. İnsanlar her işi asla göre yapar. "Asil kimselerden kötülük gelmez." demişler. Aman soysuzlarla, aslını inkâr edenlerle bir arada durma. Onlarla ekmek ve tuz yemek bile abestir. Ne yaparsan yap, aslı pâk olan birini bul ve onun eteğini bırakma.

3.11. KURNAZLIKTA BİRİNCİ²⁷

Anlayan kişiye nasihat olacak şu latife anlatılır halk arasında: Meğer bir gün ormanın padişahı aslan hastalanıp yatağa düşer. Ormanda ne kadar hayvan varsa geçmiş olsuna gelir, yalnız tilki gelmez. Bunu duyan kurt, hemen aslanın yanına varır ve tilkiyi çekiştirmeye başlar. Sürekli dedikodusunu yaparak aslanı doldurur.

²⁶ HN. 6606-6624

²⁷ HN. 6800-6815

Aradan bir zaman geçer; nihayet tilki geçmiş olsuna gelir. Kurt, tilkiyi zor durumda bırakmak istediği için hemen söze başlar; "Nice zamandır padişahımızın hali hiç hoş değil, dünya âlem geldi durumunu sormaya; ama sen daha yeni geliyorsun." der. Kurdun maksadını anlayan tilki, son derece rahat bir edayla kurda şöyle cevap verir: "Padişah efendimizin hastalığını duyar duymaz yollara düştüm. Memleketi boydan boya dolaşarak derdine derman aradım. Bu yüzden gelişim gecikti. Artık padişahım ben kulunu mazur görür." Hastalıktan canı acımış, inim inim inleyen aslan hemen tilkiye bir şey bulup bulamadığını sorar. Tilki; "Hekimlerle, âlimlerle, halkla konuştum. Dediler ki bu hastalığın ilacı bir kurdun bacağındaki bir parça ettir. Eğer aslan bir parça kurt eti yerse iyileşir, sağlığına kavuşur." der. Zaten ne zamandır hastalıktan muzdarip aslan, dermanını duyar duymaz, pençesini yanı başındaki dedikoducu, fesat kurdun bacağına vurur ve kocaman bir parça koparır. Yaralı kurt, ayaklarına kadar inen kanla yola koyulurken tilki yanına yaklaşır ve "Her nerede olursan ol, sözünü bil de konuş ki sonradan pişman olmayasın. Fesadın, gıybet edenin sonu böyle olur işte." der. Her kişi dilini zapt etmeli, olur olmaz şeyler söylememeli. İlla bir şey söyleyecekse hayır söylemeli, kimseye iftira etmemeli. Her kim için kuyu kazarsan, sonunda yolun o kuyuya gelir, şüphesiz ki o kuyuya kendin düşersin.

3.12. KÖPEK GİBİ...²⁸

İsfahan şehrinde bir kişi katledilmiş. Öldüren kişi, cesedi kör bir kuyuya atmış, kuyunun üstünü de iyice kapatmış ve çekip gitmiş. Meğer ölen adamın bir köpeği varmış. Katil, sahibini öldürdüğünde o da oradaymış.

Zavallı köpek her gün kuyunun başına gelir, ayağıyla toprağı kazar, uzun uzun ulurmuş. Ne zaman katili görse havlamaya başlar, adama saldırırmış. Önceleri kimse olanlara bir anlam verememiş. Sonunda insanların dikkatini çekmeyi başarmış ve birkaç kişi o yeri kazmaya gitmiş. Tabii, köpeğin sayesinde önce ceset bulunmuş ardından da katil.

Derler ki, köpeklerde bulunan bazı hasletler yeryüzünde hiçbir canlıda bulunmaz. İnsanoğlunun en sadık yardımcısıdır köpekler.

3.13. İNSANDA ŞANS OLACAK²⁹

Adamın biri ormanda çalışırken bir aslana rastlar. Canını kurtarmak için hemen en yakınındaki ağaca çıkar. Aslan, bir iki hamle ile tırmanmaya çalışır; ama ağaç büyük ve yüksek olduğu için başaramaz. Adamcağız; "Oh be, kurtuldum." diye sevinirken bir de ne görsün: Çıktığı ağacın dalında, yaprakların arasında bir ayı! Zavallı adam, aslandan kaçarken ayıya yakalanır. Aşağı atlasa aslan parçalar, ağaçta kalsa ayı...

Adamla ayı bir an göz göze gelir; ancak adam ayıdan önce davranır ve elindeki baltayla ayının oturduğu dalı keser. Dal kırılınca ayı yere düşer. Böylece aslanla ayı av ve avcı, adam ise seyirci olur; oturduğu yerden bu iki vahşi hayvanın amansız mücadelesini seyre koyulur.

Sonunda aslan, rakibine galebe çalar; onu parçalayıp yer, karnını güzelce doyurur ve oradan uzaklaşır. Adam, bütün bu olanlar karşısında bir süre öylece kalakaldıktan sonra ağaçtan iner, evinin yolunu tutar.

²⁸ HN: 6840-6848

²⁹ HN: 6947-6962

İnsanlara başından geçen bu inanılmaz hikâyeyi anlatırken şöyle der; "Allah, her kimi saklarsa, kimin eceli gelmemişse ateşe atılsa yanmaz, denize düşse sahile ulaşır, aslanın cenginden bile kurtulur."

3.14. MAYMUNUN MAYMUNLUĞU³⁰

Bir zamanlar, şarap satan bir denizci varmış. Teknesiyle denizlerde dolaşır, gemicilere şarap satarmış. Fakat sattığı şaraplara su katarmış. Öyle ki, bir fiçı şaraba bir fiçılık su katarmış.

Adamın bir de maymunu varmış. Maymunu gören, duyan ona hayran kalırmış. O kadar akıllı ve o kadar açıkgozmüş ki; dünyada eşi benzeri yokmuş. Neredeyse bir insan gibi her şeyi anlıyormuş. Tabii, sahibinin ne kadar sahtekâr olduğunu da...

Sahibi, sudan kazandığı çil çil altınları bir keseye doldurur, keseyi teknesinde bir yere saklarmış.

Bir gün, maymun bir fırsatını bulup keseyi alarak teknenin direğine tırmanmış, kesenin ağzını açmış ve denizcinin şaraba su katarak kazandığı bütün altınlarını denize dökmüş. Sahibi önce çok kızmış; ama sonra bir daha şaraba su katmamaya karar vermiş ve kendi kendisine şöyle demiş: "Başıma gelen, süte su katıp satan sütçünün hikâyesine benzedi. Hani süte su katıp satan adamın büyüün koyunlarını bir gün sel alıp götürmüş ya, işte benim başıma da aynısı geldi. Atalarımız boşuna 'Suyla gelen selle gider' dememişler."

3.15. DİLİM, BAŞIMIN BELASI...³¹

Peygamber efendimiz buyurmuş ki "Âlemde daimi selamet isteyen kişi çok konuşmasın, gerektiği yerde sussun. Susmasını bilen kimse kurtuluşu bulur. Çok konuşmanın kötülüğü de, suçu da, günahı da çok olur."

Meselde dil başa sormuş: "Ey baş! Halin, durumun nasıldır? Söyle, hoş musun ey yoldaşım?" Baş, "Emin ol ki sen ne kadar susarsan, benim halim o kadar iyi ve hoş olur." demiş.

Bizden evvel yaşayanlar ne demiş? "Dil sükût ederse baş için her şey daha kolay olur." Az ya da çok ne bela gelirse insanın başına, dilinden gelir. Eğer konuşman gerekiyorsa yerinde konuş. Ama unutma ki susmak konuşmaktan çok daha iyidir. Demişler ki söz vardır iş bitirir, söz vardır baş yitirir. Nerede ve kiminle ne konuşacağını bilmelisin; çünkü her sözün bir yeri ve zamanı vardır. Sözü söylemeden önce iyi düşün, sonunu düşün öyle başla kelâma. Kur'an'da, "Susmak selâmettir." buyrulur. Atalarımız boşuna dememişlerdir, "Söz gümüşse sükût altındır." diye.

3.16. İYİLİK PERİSİ KEDİ³²

Birkaç kişi bahçede oturup yemek yerlerken yanlarına bir kedi yaklaşır ve miyavlamaya başlar. Tutup ona birkaç lokma atarlar, kedi lokmaları kaptığı gibi ortadan kaybolur. Biraz sonra yine gelir yine biraz yiyecek atarlar önüne, kedi onları da alıp gider. Bu durum bir müddet devam eder. Fark ederler ki kedi, verdikleri yiyecekleri orada yemek yerine alıp bir yere götürüyor. Bu sefer kedinin peşinden giderler. Kedi bir harabeye

³⁰ HN: 6976-6984

³¹ HN: 7012-7029

³² HN: 7039-7048

gelir, içeri girer. İnsanlar, hayatları boyunca unutamayacakları bir manzarayla karşılaşır. Meğer bu yıkık yerde gözleri görmeyen iki kedi varmış ve o, ne lokma verseler yemeyip bu kör kedilere getirip veriyormuş.

Allah kör kedinin bile rızkını verir. O'ndan umudunu kesme, nereye gidersen git nasibin peşinden gelir. Çalış, gayret et ve tevekkülü Allah'a bırak. Rızkın için üzülme. O, er ya da geç rızkını verir. Seni yaratan senin rızkını da vermiştir elbette. Kanaat et; çünkü Allah kanaat edenleri sever. Rızkını kazanmaya çalışırken sakın başkasının hakkına tecavüz etme. Yüzünü daima Allah'a tut, unutma ki, O'nun rızık kapısı daima açıktır.

3.17. ADI VAR, KENDİ YOK³³

İlim irfan sahipleri: "Dünyada bir nice şeyin adı vardır; ama kendisi yoktur." demişlerdir. Bunlardan biri anka kuşudur. Musa peygamber zamanında yaratılmış olan bu kuş hakkında sayısız rivayetler anlatılmasına rağmen onu görebilen bir Allah'ın kulu dahi olmamıştır. Bir rivayete göre yüzü insan yüzüne benziyormuş. İnsanın sakalına benzer sakalı, dört yanında dört kanadı varmış. Musa peygamber vefat edinceye kadar Beytül Mukaddes'te yaşamış, sonra Hicaz'ın yükseklerine göç etmiş. Orada, dolaştığı yerlerde halka büyük zararlar vermeye başlamış. İnsanlar, onun zulmüne dayanamamış, beddua etmiş, Allah da onun neslini kesmiş yeryüzünden. Zamanın peygamberi Hanzale'nin kavminin şikayeti üzerine peygamber Allah'a yalvarır, duası kabul olur ve ankayı yeryüzünden alıp ekvator çizgisinde bir adaya atar. Burası öyle bir yerdir ki ondan ötede diyar bulunmaz. Hiçbir Allah kulu oraya varamaz. Bu ada, her cins hayvanla doludur. Bütün bu vahşi hayvanlar ankanın gıdasıdır. Vatanı, güneşin battığı yer olduğundan, ona anka-yı mağrib ismini verdiler. Derler ki, bu kuş iki bin yıl yaşarmış ve her beş yüz yılda bir adet yumurta yumurtlamış. O yumurtadan da bir yavru çıkarmış.

Meşhur Arap bilgini Kazvîni, ankanın gayet büyük bir kuş olduğundan bahseder. Çölde bir fil görse, kedinin fareyi kaptığı gibi kaparmış.

Adı olan; ama kendisi olmayan başka bir şey de âb-ı hayattır. Rivayettir ki o sudan içen ölümsüzlüğe kavuşmuş. Ama bu dünyada bir tek kimse yoktur onu bulup içen.

Bir diğeri de Cam-ı Cem'dir. Cem'in kadehinden de çok bahsedilmesine rağmen hiç gören olmamıştır. Derler ki bu kadeh daima doluymuş. Bin kişi içse dahi bir katre eksilmezmiş.

Adı bilinen; ama kendisi olmayan şeylerden biri de Ayine-yi Gît-i Nüma'dır. Bu, öyle bir aynaymış ki ona sahip olan kişi, karşısına geçip bütün âlemi seyredebilirmiş.

3.18. DEVE MİSİN, KUŞ MUSUN?³⁴

Yüzü, boynu, ayağı deveye benzemesine rağmen kanatları vardır ve yumurtlar. Bir garip yaratık olması hasebiyle hakkında şöyle bir latife anlatılır:

³³ HN. 7072-7100

³⁴ HN. 7188-7198

Deve kuşuna: "Ey kuş! Eğer deveysen gel şu yükleri taşı." demişler. Deve kuşu: "Benim kanatlarım var. Hiç yük taşıma ihtimalim olur mu? " demiş. "Mademki kuşum diyorsun o halde uç da görelim." demişler. Deve kuşu: "Siz aklınızı mı kaçırdınız? Devenin kanat açıp uçtuğu nerede görülmüş? " diye cevap vermiş.

3.19. BAK ŞU KARGANIN YAPTIĞINA!³⁵

Kavmi kendisine iman etmediğinden Allah, Nuh peygambere bir gemi yapmasını buyurur. Gemi tamamlandıktan sonra da tufan olur, bütün yeryüzü sular altında kalır.

Uzun bir müddet sonra bir gün Nuh peygamber, kargaya emreder ki uçuşun, yakın, uzak ne kadar yer varsa baksın, bir kara parçası bulursa hemen gelip peygambere haber versin. Emri alan karga kanat açıp süzülür ve gözden kaybolur.

Aradan nice bir müddet geçer; ama kargadan ses seda çıkmaz. Bir türlü bekledikleri iyi ya da kötü haberi getirmez. Bunun üzerine Nuh nebi bir güvercin gönderir. Meğer bizim karga denizin üstünde uçarken bir leş görür, Nuh'un emrini unuttur, o leşle meşgul olur.

Esasında karganın gözü çok keskindir. Uzak yakın fark etmez her şeyi görür. Bakışı çok keskin olduğundan bir gözünü kapatır, sadece tek gözle bakar dünyaya ki bu, istediği her şeyi görmesine yeter. Bu yüzden halk arasında ona tek gözlü denir.

Anne karga yumurtaya oturduğunda yerinden hiç kalkmaz, onun yiyecek ihtiyacını erkek karga karşılar. Yavrular yumurtadan çıktığında o kadar çirkindirler ki tüyleri çıkıncaya kadar anneleri de babaları da yanlarına gelmez.

Uçan canlılar arasında nankör ve hilekâr olarak bilindikleri için, nankör ve hilekâr insanlara halk arasında karga denir. "Besle kargayı oysun gözünü." sözü buradan gelmektedir. Sadece bu kadar da değil elbette. Her millette çirkin insanları kargaya benzetirler, ayrıca birçok ülkede karganın uğursuz bir kuş olduğuna inanılır.

3.20. TAVUS KUŞU GİBİ GÜZEL!³⁶

Tavustan daha güzel bir kuş yoktur dünya üzerinde. Güzel yüzlü, bin bir nakışlı, güzel tüylü, nazik endamlı bu kuşun dişisi erkeğinden daha güzeldir. Fakat ne hikmetse ayağı son derece çirkindir.

Tavus kuşu güzelliğine çok düşkündür ve kendisini çok beğenir. Yüzüne, gözlerine, tüyelerine baktığında gururlanır, böbürlenir. Ne zaman ki ayaklarına bakar, feryat figan eder çünkü bir mumun şamdanına yakışmadığı gibi, ayağı hüsnüne layık değildir.

Kendini beğenen, başını yüksek gören düşer ayağa, yukarıyı gözleyen düşer aşağıya. Gönlü yüksekte olanın yeri alçakta olur.

Tıpkı bir ağaç gibi, sonbaharda tavusun tüyleri dökülür, ilkbaharda yeniden biter.

3.21. ARI İSTİLASI³⁷

³⁵ HN. 7298-7327

³⁶ HN. 7440-7455

Temiz; yani arı olan her şeyi sevdiği için atalarımız tarafından arı olarak isimlendirilen bu küçük kanatlı, en faydalı ve en kıymetli yiyeceklerden biri olan balı sunmasına rağmen insanoğlunun en çok korktuğu canlılardandır. Oysa derler ki, arı kimin üstüne konarsa o mutlaka bir nimete ya da iyi bir şeye erişir.

Sultan-ı mağrip Abdulme'men, şöyle bir hikâye anlatmıştır: Evvel zamanda babası, çanak çömlek yaparmış. Yine bir gün işiyle uğraşırken bir oğlan çocuğu gelip yakınında bir yere uzanmış. Adam çalışırken ansızın bir kadının feryadıyla irkilmiş. Dönüp o tarafa bakınca bir de ne görsün; birçok arı gelip o çocuğun üstüne konmuş. Bunu gören annesi de çaresizce bağırıp çağırıp dövünüyormuş. Fakat hiçbiri de henüz çocuğa zarar vermemiş. Çocuk ise yattığı yerde uyuyakaldığı için her şeyden habersizmiş.

Bu esnada oradan geçmekte olan bir bilgin, olanları görmüş, insanlara sakın olmalarını tembihledikten sonra, yaşlı adama ve çocuğun annesine dönüp: "Müjdeler olsun size. Gün gelecek bu çocuk ülkesinin sultanı olacak, emrinde ordular bulunacak, mağrip diyarında nâm salacak." demiş.

Olayın üzerinden yıllar geçmiş, devrin sultanı dünyadan göçüp gitmiş. Ülkenin önde gelenleri, yeni sultanlarını belirlemek için bir araya toplanmış. Yediden yetmişe herkes bir kişiyi seçmiş. Adı Abdulme'men olan bu sultan, vaktiyle arıların istilasına uğrayan o çocuktan başkası değilmiş.

3.22. DOST DEDİĞİN DOSDOĞRU OLMALI³⁸

Zamanın birinde, tilki ile yılan dost olmuşlar. Bu dostluğun hatırına, tilki bütün kurnazlığından feragat edip az ya da çok, yiyecek namına ne bulursa götürüp dostuyla paylaşmış. Fakat tilkinin aksine, vefasız dostu yılan, bulduğunu yermiş; bir gün bile, "Bunu da tilkiye götüreyim." demezmiş.

Bir, iki, üç derken, tilki dostunun vefasızlığını fark etmiş. Kendi kendisine; "Yiyecek bulmak için çalışıp duruyorum, kendimi tehlikelere atıyorum. Bulduğum lokmayı da götürüp onunla paylaşıyorum; ama o yiyeceğini benimle paylaşmıyor. Bunu hesabını sormaz mıyım ben ona?" demiş. O kadar çok kızmış ki, bir gün yılanı gâfil avlayıp yakalamış ve başını ezerek öldürmüştü. Sonra yılanı düzlük bir yere götürüp dümdüz bir şekilde uzatmış, geçmiş karşısına ve şöyle demiş: "Dost dediğin dosdoğru olmalı ey yılan! Ben ne yapayım senin gibi eğri büğrü dostu. İşte şimdi dosdoğru dost oldun."

3.23. CUMA GÜNÜ³⁹

Hız. Muhammed, "Cuma günü Müslümanların bayramıdır." diye buyurmuştur. Bu gün, İslâm âleminin kutsal günüdür.

Adem bu günde yaratılmıştır. Allah, Hz. Adem'i cuma günü cennete koydu, yine bir cuma günü cennetten dünyaya indirdi. Adem peygamber bir cuma günü Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur.

Kıyamet, bir cuma günü kopacaktır. İsrâfil, bu günde Sur'a üfleyecektir.

İslam âlimlerine göre, bu günün yirmi dört saatinin içinde bir saat vardır ki çok mübarektir. O saat içinde ne dua etsen kabul olur ve gecikmeden dileğin yerine getirilir.

³⁷ HN. 7656-7666

³⁸ HN. 7863-7878

³⁹ HN. 7992-8005

Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurur: "Cuma günü her işini bırak, ibadete koş! Şarabı terk et!" Haftanın altı günü dünya işleriyle uğraşıyorsun, bari bir gününü Allah yolunda sarf et! Farz et ki, senin bir hizmetçin ya da bir işçin var. Haftanın altı günü yan gelip yatıyor, sadece bir gün sana yüzünü gösterip işini yapıyor, hizmetini görüyor. Sen onun bu çalışmasından memnun kalır mısın? Ona para verir misin? Ona rahmet eder misin?

Hakiki kul isen her daim Allah'a ibadet etmelisin; ama eğer edemiyorsan hiç olmazsa haftada bir gün camiye koş ve Allah'a ibadet eyle!

3.24. CUMARTESİ GÜNÜ⁴⁰

Bu, itibar edilecek, güvenilir bir sözdür, sakın şüpheye düşme: Cumartesi günü Yahudilerin bayramıdır. Musa, kavmine : "Ey kavmim! Yedi günün birinde ibadet edin." demiş, onlar da cumartesi gününü seçmişler. Cumartesi günü çalışmazlar, yani o gün Hak yolunda ibadet ederler. İslam ehli Yahudilerin aksine cumartesi günü çalışır. Muhammed Mustafa "Hak tebârek, cuma gününü mübarek kıldı." demiş.

Avcılar açıkça söylemişlerdir ki, bu günde avlanmak gayet uygundur. Ayrıca derler ki, eşyanın yaradılışı bu günde tamamlanmıştır.

3.25. PAZAR GÜNÜ⁴¹

Yüce Allah, pazar gününü âlemin yaratıldığı ilk gün kılmıştır. Bu yüzden günlerin ilki pazar günüdür. Bu günde inşaat yapmak muteberdir. Hangi işe bugün başlanırsa mutlaka nihayete erişir. Demişlerdir ki Ruhullah İsa, cuma gününü Hristiyan bayramı kutsal günü olarak buyurmuştur. Ama kavmi bu emirden uzaklaşıp pazar gününü seçmişlerdir. Hristiyanlar bu günde oturur, asla çalışmaz, iş yapmazlar.

3.26. PAZARTESİ GÜNÜ⁴²

Pazartesi günü mübarek gündür. Din ehline kefarete bu gündedir. Peygamber Efendimiz, pazartesi ve perşembe günleri oruç tutardı. Nebi'den niçin bu iki gün oruç tuttuğunu sordular. Dedi ki: " Sayısız hayır ve şer bu günde yükselerek semaya gelir." Muhammed Mustafa, bu günde cihana gelmiştir. Nübüvvet ona bu günde verilmiştir, bu günde kendisine vahiy inmiştir. Bu günde Mekke'den hicret eyledi, bu günde Medine'ye vâsıl oldu. Yine bu günde cihandan intikal etti.

Pazartesi günü yolculuğa çıkmak gayet mübarektir. Ticaret ehlinin bu günde ticaretle uğraşması da faydalıdır.

3.27. SALI GÜNÜ⁴³

⁴⁰ HN. 8006-8013

⁴¹ HN. 8014-8019

⁴² HN. 8020-8028

⁴³ HN. 8029-8033

Hikmet ehli, salı günü sükûnetin makbul olduğunu söylemişlerdir. Ölmeden önce durumunu düzeltmeye çalışmalıdır insan. Mübarek olan hacamat (bedenin bir tarafını çizip, üzerine boynuz koyarak, kan alma) bu günde yapılır. Bu şekilde kan akıtmak iyidir.

Bu günde temizlik yapmak, elbise yıkamak, gusletmek ve gusûl abdesti almak güzeldir. Hâbil, Kâbil'i bu günde öldürmüştür.

3.28. ÇARŞAMBA GÜNÜ⁴⁴

Çarşamba, uğursuz bir gün olarak kabul edilir. Derler ki bu günde Allah, Firavun'u suya gark etti. Bu günde Ad kavmi helak oldu, Semud'un kahrolduğu gün, bu gündür.

3.29. PERŞEMBE GÜNÜ⁴⁵

Haber ehli, perşembe gününün mübarek olduğunu, bu günde yolculuk yapmak gerektiğini bildirmişlerdir. Peygamberimiz de bu günü makbul görürdü ve daima perşembe günü yolculuk ederdi. Bu gün, her kim ki sultanların, ulu kişilerin, hâkimlerin, hanların huzuruna çıkarsa işleri olur, ricası kabul edilir. Mustafa Şah-ı Risâlet; "Bu günde hacamat uygun değildir. Hacamat, edene zarar verir, bu günde kan akıtmak yaramaz." buyurmuştur.

3.30. DÜNYA NEDİR?⁴⁶

Dünya çirkin, yaşlı, mekruh ve murdar bir kocakarıya benzer. Cevherlerle süslenir, iftihar edilecek elbiseler giyinir, alazlar işveli yüzünü, sürme çeker fitne gözüne, bileğine bilezik, ayağına halhal takar, başına alçakgönüllülük tacını vurur, beline sevinç, mutluluk kemeri kuşanır, yüzünü nikâb ile örter, yürüyen servi gibi salınır naz ile, tavusun çehresi gibi (güzel) bir yüzle görünür, gördüğünü doğru yoldan ayırır, herkes ona can u gönülden âşık olur, mahlukat, aşkına giriftar olur, aşkına düşüp mecnun, sahte güzelliğine meftun olur. Herkes, bu çok nazlı sevgili benim olsun der. O da her birine bir şekilde gönül verir; ama o, kimseye vefa etmez, ancak cefa çektirir. Onu mahbûb sanan kişinin, yüzüne baktığında aklı başına gelir. Örtüsünü yüzünden alınca yanlış hesap yaptığını anlar, vücuduna baktığında onun köhne bir kadın olduğunu görür. Meğer güzel görünen dışıymış, içerisi, eksikmiş, kusurluymuş.

Derler ki, Hak Taala mahşer gününde dünyayı, huzuruna yaşlı, çirkin, mekruh ve mundar bir kadın suretinde getirecek. Mahşer ehli onu gördüğünde kim olduğunu sorarlar. Onlara şöyle cevap verilecektir: "Ey mahşer ehli! Büyük-küçük hepiniz bilin. Bu, o dünyadır ki, severdiniz. O, sizin gönül verdiğiniz dil-rubâdır. Bu maşuk, şimdi Bârî Huda'dan âşıklarını diler, aranızdan onu canan edinenleri bulup çıkarmak ister." Ehl-i mahşer, bu cevabı işitip figan eyleyecekler "Allahü Ekber!" diyerek. İnsanlar, bu sözün heybetinden eriyecekler, o yaşlı ve çirkin kadının suratından kaçacaklar. Sonunda zebaniler, cihanı tutup cehenneme atacak. Dünya,

⁴⁴ HN. 8034-8038

⁴⁵ HN. 8039-8044

⁴⁶ HN. 8685- 8726, 9376-9390

Allah'a "Yalnız beni ateşte yakma. İzin ver, bu insanlar içinde beni sevenler de benimle yansın." diyecek, Allah'ın emriyle zebaniler, bütün dünya dostlarını, ona tabi olanları birer birer tutacak, götürüp ateşe atacak.

Hikâye edilir ki, Allahu Taala, Hz. İsa'ya dünyanın ne olduğunu göstermek ister. Hz. İsa dolaşırken sayısız devirler geçirdiği, uzun yaşadığı belli olan yaşlı ve çirkin bir kocakarıya rastlar. Ona: "Sen kimsin, adın nedir?" diye sorar. Kocakarı: "Gördüğün gibi bir kadını, adım da dünyadır. Cefa çektiğim için yaratılmışım." der. Ruhullah İsa: "Sen ki bu kadar uzun yaşadın, kocan yok mu? " diye sorar. Kocakarı cevap verir: "Olmaz mı? Bu asır içinde sayılamayacak kadar çok kocam var. Nicelerinin hayatını karartmışım ben, birçoklarının vefasız yâriyim." Dönüp İsa ona; "Ey yaşlı kadın! Onlar şimdi göze görünmüyorlar, neredeler? Öldüler mi yaşıyorlar mı? Yoksa seni boşadılar mı?" diye sorar. Dünya; "Ey İsa! Hepsini olduğu gibi yok ettim. Onları unutup başkalarına eş oldum, bugün başkalarıyla günümü gün ediyorum. Bir kişiye iki gün bile yâr olmam, bazen dost olurum bazen de düşman. İki yüzlü yaratmış beni Cabbâr, iki yüzlüde ahd ü karar olmaz. Bana gönül veren muradına ermez. Tıpkı peşinden koşmakla rüzgâra yetişilemeyeceği gibi..."

3.31. AŞKLARIN EN BÜYÜĞÜ⁴⁷

Haber ehlinden rivayettir ki, dünyaya bir baştan bir başa hükmeden dört kimse vardır. Doğudan batıya kadar her yeri zaptetmiş, tüm dünyaya hükmetmişlerdir. Bunların ikisi mümin, ikisi kâfirdir. Müminler, Hz. Süleyman ve İskender; kâfirler, Nemrut ve Buhtunasar.

Bu dört kişiden biri olan Hz. Süleyman, hem peygamberdi hem hükümdardı hem de bir peygamber oğluydu. Allah, Hz. Davud'un oğluna o kadar büyük bir ülke verdi ki, ne insanoğlu sonuna ulaşabildi ne cinler. Üstelik bu büyüklükle de yetinmedi, gün geçtikçe, dünya döndükçe daha da büyüdü ülkesi.

Allah, peygamberine bir mühür verdi, parmağına taktığı bu mühürle insanlara, cinlere, rüzgârlara hükmetti. Her cins hayvan onun emrine amade oldu, her çeşit hayvandan müteşekkil ordusu vardı, gökyüzündeki bulutlar bile onun emirlerine boyun eğdi.

Ordusu karada, havada ve denizde yürürdü düşman üzerine. Gideceği her yere onu rüzgâr götürürdü. Bir ayda gidilecek yolu bir günde kat ederdi. Rüzgâr, tahtıyla beraber onu uçurduğunda, kuşlar gelir, başının üstünde şemsiye görevi yapardı.

Hz. Süleyman, bir gün tahtında otururken, askerlerinden biri gelir ve ona: "Falan adada ulu, zengin ve muazzam bir han var. Elinde birçok ada daha bulunan bu han, Allah'ı bilmiyor, sizin emirlerinize uymuyor, üstelik size başkaldırıyor." der. Bunun üzerine büyük peygamber, ordusunu topladığı gibi o ülkeye saldırır, hanın sarayını alır, ülkesini yakıp yıkar ve kendisini katleder.

Meğer o hanın bir kızı varmış. Öyle güzelmiş ki emsali yokmuş cihanda. Tatlı dili bülbülü kışkandırır, taranmış zülfüne reyhan bile hayran kalır, sürmeli gözleri dünyaya bedel. Kavisli kaşları hilale, yüzündeki beni karabibere, yanağı güle, dişleri inciye, dudakları mercana, boyu taze bir serviye benzer.

Hz. Süleyman, huriler kadar güzel olan kızı görür görmez, güzelliğine vurulur, âşık olur. Kızı müslüman yapar ve kendisine mahrem kılar.

⁴⁷ HN. 9110-9280

Eşsiz güzelliğiyle tarihe, hanımların hanımı olarak geçen bu yüce hatunun adı Belkıs'tır. Hz. Süleyman ülkesinin üstüne yürümeden önce, yaşlı babasının yerine tahtta Belkıs varmış. Ülkesinin adı da Sebâ imiş.

Süleyman peygamber Belkıs'ı o kadar çok sever ki bir an bile onsuz olamaz. Onu canından daha aziz, daha muhterem görür, gözünün nuru, gönlünün süruru yapar. Ondandır bir nefes uzağa gidemez. Bilir ki canından ayrılmak cisme cefadır, bilir ki bülbülün gülünden ayrı kalması beladır. Belkıs'ı bu fani ömrünün sermayesi olarak kabul eder, onu gönlünün ve canının sultanı yapar. Onu her şeyden sakınır; yüzünü cümle bakışlardan, boyunu gölgesinden, amber kokulu zülfünü kokulardan, gümüş boynunu tozdan, inci dişlerini dudaklarından, gözünün yaşını gerdanından, ince belini kemerinden, kulağını küpelerinden sakınır.

Ancak her aşkta olduğu gibi bu aşkta da yolunda gitmeyen bir şeyler vardı. Her ne kadar müslüman olduğunu söylediyse de aslında Hz. Süleyman'a iman etmemişti Belkıs. Putperestti ve gizliden gizliye dinine bağlılığını sürdürüyordu. Bu arada babasının yasını tutmaya devam ediyordu. Gece gündüz ağlıyor, gözyaşları bulutlardan dökülen yağmurlar gibi akıp gidiyordu. Bu dert ile günden güne eridi, güzelliği kayboldu, inceldi, gözleri süzüldü, teni sarardı, melali yüzüne aksetti, hastalandı, bir hayalete döndü.

Onun bu halini gören Hz. Süleyman alır karşısına ve sorar: "Ey güzel sevgilim! Niçin gönlü perişan bir haldesin? Sümbül gibi perişan olma, sen gülsün ey resim gibi güzel sevgili, taze güle gülmek yaraşır, nedir derdin?" Belkıs: "Sultanım! Atamı andıkça bu gönlüm hüznler, sıkıntılar evi olur, onun yokluğunun acısı beni zâr eylemiştir. Emret ki atamı tasvir etsinler, heykelini yapıp diksinler de bari onun hayali ile teselli bulayım, onu gördükçe üzüntüm gitsin, şad olayım, böylece gönlümün evi yeniden yapılmış olsun." der. Süleyman peygamber bu sözleri duyar duymaz hemen emreder, kısa zamanda atasının heykelini dikerler.

İşte aşk budur. Hakiki âşıklar için tavr ü tarikat şudur ki yarin hükmüne mahkum olalar, sevgilinin emrine boyun eğeler. Hz. Süleyman, ona âşık oldu ve bir âşık gibi davrandı. Bu yüzden, yaptıklarından dolayı âşıklar ayıplanmaz, yerilmez. Aşk, her ayıbı temizler. Âşık olmayanlar, âşıkların halinden anlamaz. Onlar gün yüzünü görmeyen yarasalara benzerler, güneşin aydınlığı ve parlaklığının ne denli mutluluk verdiğini bilmezler.

Ancak, aşkın karşılıklı olması gerektiği de yadsınamaz bir gerçektir. Sevgili, bu sevgiye layık olmalı ve sevdiğini üzmemelidir. Belkıs, bir peygamber eşi olmasına rağmen Allah'a iman etmediğinden, baba heykelinin şahsında puta tapmaya devam eder; lakin Allah resulünün bundan haberi olmaz. Tam kırk gün gizlice heykele ibadet eder. Sonunda biri görür ve durumu ünlü veziri Asaf bin Berhaya'ya bildirir, o da olanı biteni Hz. Süleyman'a anlatır: "Kendine mahbub edip can ü gönülden sevdiğin o kimse puta tapıyor." der. Asaf'tan bunu işiten Allah resulü öyle sinirlenir ki gazaptan âdeti damarlarındaki kanı kurur. Belkıs'ı çağırıp azarlar, emir verir, putu hemen kırıp yıkarlar.

Allah katında ne büyük bir günaha girdiğini anlayan peygamber, çöle gider, yüzünü toprağa sürüp af diler. Kendisini affetmesi için yalvarır, ağlar. Onun ağlamasından felekler inler, melekler ağlar. Uzun müddet yalvarıp yakardıktan sonra sarayına geri döner.

Hız. Süleyman, Allah'ın kendisine verdiği muhteşem mührü hep yanında taşırdı. Yalnız abdest alırken ve hacetini giderirken güvendiği bir adamına teslim ederdi. Yine bir gün hacet gidermek için mührü adamına bırakır. Adı Surh-ı Pür-riv olan bir cin onun suretine girerek gelir ve yüzüğü adamdan alıp Hız. Süleyman'ın tahtına oturur. Saray ehli, o lanetlenmişin aslında kötü bir cin olduğunu bilmediği için gerçek Süleyman'ı

kapıdan kovarlar. Böylece bir meleğin yerine bir şeytan oturmuş olur. "Mühür kimde ise Süleyman odur." sözü buradan kalmadır.

Mührü cine kaptıran Hz. Süleyman feryat figân ederek yollara düşer. Günlerce bir içim suya, bir lokma ekmeğe muhtaç gezerken bir deniz kenarına varır. Oradaki balıkçıların yanına gider, ücret olarak günde iki balık karşılığında onlara hizmet etmeye başlar. O da bu balıklardan birini satarak ekmek alır, öbürünü de pişirir ekmeğe yer.

Geceli gündüzlü tam kırk gün geçer aradan. O gün, cin birdenbire tahtı bırakır, çeker gider, yüzüğü de beraberinde götürüp denize atar. Aynı gün, balıkçılar, ücreti olan iki balığı peygambere verir, o da pişirip yemek için birinin karnını yardığında yüzüğü bulur.

Allah resulü, bütün bu olanların hikmetini anlar Allah'a şükreder, yaptığı hatadan dolayı bir kez daha af diler. Belkis, onun haremde tam kırk gün puta taptığından Allah da günahının bedeli olarak Hz. Süleyman'ı sarayından, tahtından, hükümranlığında tamı tamına kırk gün uzaklaştırır.

3.32. DÜŞMEZ KALKMAZ BİR ALLAH⁴⁸

Derler ki, her zevâlin bir kemâli, her kemâlin de bir zevâli vardır. Yani, her iyi şeyin bir kötü tarafı, her gecenin bir gündüzü, her karanlığın bir aydınlığı vardır. Zenginlikle övünme, fakirliğine üzülmek!

Zamanın birinde çok ünlü bir vezir varmış. Allah, ona birçok memleket ve hesapsız mal mülk nasip etmiş. Dünyada hiç bir zorlukla karşılaşmadan yaşarmış; ne isterse eli ulaşırmış, istediğine istediği anda sahip olabiliyormuş. Dünyada pek az insanın yaşayabileceği bir hayat yaşıyormuş. Aynı zamanda çok bilgili bir kimse olan vezir, iyi olan her şeyin bir gün son bulacağı gerçeğini bildiğinden, kendi akıbetini de merak edermiş.

Bir gün, sarayın penceresinin önünde oturmuş, yiyip içerken elindeki bardak, sarayın yanından akan nehre düşüvermiş. Yaşamakta olduğu bu mükemmel hayatın ne olacağını, geleceğini öğrenmek ve kendisini imtihan etmek için yüzüğünü de bardağın peşi sıra suya atmış; sonra hizmetkârlarından birine bardağı ve yüzüğü çıkarması için hemen nehre atlamasını söylemiş. Hizmetkâr derhal dalmış, az sonra elinde bardakla nehirden çıkmış. Vezir çok şaşırılmış çünkü bardak suyla doluymuş, suyun içinde de yüzüğü varmış fakat yüzüğünün taşı yokmuş. O zaman vezir, bu zengin ve mutluluk dolu hayatının sonuna geldiğini anlamış.

Bu olayın üzerinden birkaç gün geçmiş geçmemiş, sultan onu makamına çağırması ve vezirlikten azlettiğini söylemiş. Bunun üzerine vezir her şeyi bırakıp dervişler gibi derbeder bir halde yollara düşmüş.

Uzunca bir müddet orada burada dolaştıktan sonra bir gün hastalanmış. Canı buğday çorbası istemiş. Yolunun üstündeki bir hana girip çorba sipariş etmiş; biraz sonra hancı, bir kâse çorba getirip vezirin önüne koymuş. Vezir tam çorbasını içecekken hanın bacasından çorbasının içine bir fare düşmüş. Bu olay vezirin çok hoşuna gitmiş çünkü biliyormuş ki yaşadığı bu şey, sıkıntılarının sona erdiğine işaretmiş. Nitekim birkaç gün sonra, iki asker gelip veziri saraya götürmüş, sultan ona makamını iade etmiş.

3.33. AÇ GÖZÜ TOPRAK DOYURUR⁴⁹

⁴⁸ HN. 9324-9345

⁴⁹ HN. 12228-12246

İsa peygamber zamanında üç kişi, bir yola beraber giderlerken, eskilerden kalma muazzam bir gömü bulurlar. Aç gözlülük ve cimrilik hemen kendini gösterir ve hazineden birkaç dinarı alıp yiyecek alması için birini şehre gönderirler. O, gidince kalan ikisi anlaşır ve dönünce onu katletmeye, öldürüp malı ikiye bölmeye karar verirler. Şehre giden ise aldığı yiyeceklerin içine zehir katar. İki arkadaşı zehirli yiyecekleri yiyip ölür, mal da yalnız kendisine kalır diye düşünür. Yiyeceklerle döner dönmez iki yoldaş aniden saldırıp adamı öldürürler. Tabii, hazine onlara da kalmaz. Hepsi, cimriliklerinin, aç gözlülüklerinin cezasını hayatlarıyla öderler.

O hazineye sahip olabilmek için neler yaptılar; ama sonunda onlar gitti, hazine yine yerli yerinde kaldı. Dünya ehli; eskiler-yeniler, küçükler-büyükler, dervişler-serverler... Herkes, bu çirkin dünya üzerine kavga eder, sonunda ölüp gider; ama yerinde kalır yine dünya, tıpkı o hazine gibi...

3.34. SULTAN NASIL OLMALIDIR?⁵⁰

Ala iy şehriyâr-ı mülk-i devlet⁵¹

Gerekdür sende ola dört haşlet

Naşâhtdür biri ikincisi rıfk

Ėanâ'atdür üçü dördüncisi şıdk

Eğer nefesine şer gelmesini istemiyorsan başkalarına zarar verme, devletin refikın olmasını dilersen bütün halka yumuşak davran, büyüğe ve küçüğe karşı yolun rıfk olsun, padişah olana hoş dil olmak yaraşır, bahtına karışıklık, asilik gelmemesi için doğruluğu kendine iş eyle, atalar 'eğri otur, doğru söyle demişler'. Bu söze kulak ver, özün sözün bir olsun, tamâ' olan kişide kanaat olmaz, kanaat olmazsa adalet olmaz. Adil olanın askeri çok, mülkü âbâd olur. Kendisi gitse bile ismi daima adl ile anılır. Zayıfa zülm edip zoru gösterme, (unutma ki) senden bile bir büyük bulunur, her Firavn'a bir Musa bulunur. Mazlumun sabah vaktindeki bir ahı, yüz bin padişahın tahtını yakar. Gammazı, zalimi kapından kov, seni zülme tergîb edenler aslında sana cehennem ateşini hasıl kılarlar. Zafer istersen al eline keskin kılıcı, düşmanı ancak böyle defedebilirsin. Çünkü din ile dünyanın nizamı kılıçladır. Ülkeler fethetmek istersen hazineler alıp altın, gümüş ver; çünkü altın, gümüş ile düşman kahredilir. Allah'ın sana ihsan ettiği gibi sen de halkına ihsan eyle, Allah'ın arttırdığı nesne azalmaz. Bu yüzden Onun nimetini ye, yedir. Hz. Muhammed buyurur ki; "Nimet bir ceylana benzer. Onu hamd tuzağı ile sayd eyle, cibâl-ı şükr ile tut kayd eyle." Çünkü nimet şükr ile ziyâdeleşir. Dünyada ve ukbada selamet dilersen aman kendini gazaptan uzak tut. Gazap, kibir ve güçten gelir, ona şeytan sebep olur.

Devletine zarar gelmesini istemiyorsan dağ gibi ağır ol, hafif düşünceli olma. Sabırlı ve kararlı olmazsan mutlu olamazsın. Padişah, arif ve akıllı olmalı, her işin vaktini bilmeli, içki içmemeli, kibirli ve kindâr olmamalı.

⁵⁰ HN. 10718-10833

⁵¹ HN. 10718-10719

3.35. ÖLÜMSÜZLÜK SUYU⁵²

İskender, bir gün kendi hâlini tefekkür eder, sonunu düşünmeye başlar: "Yazık olacak bu izz ü ikbâle, bu mala mülke eğer elimden çıkıp giderse. Yazıklar olur bu güzelliğe ve gençliğe eğer sonunda toprağa dönerse. Cihana padişahlık etmek hoş idi eğer sununda fenalık (ölüp gitme, yok olma) olmasaydı." İskender, gözlerinden yaşlar dökerek daima bunları söylerdi. Bu fikirle gönlü kırıldı her an. Bunu düşündükçe üzüldü, geceleri gözüne uyku girmez oldu, dünyanın lezzeti gözünden gitti, içine ölümlük melali düştü, maliklik, hayal olmaya başladı ona. Bu üzüntü ve şaşkınlık gönlünü hasta etti, yüz güzelliğinin bağının rengi değişti, soldu. Bunun üzerine âlemin şâhı Zülkarneyn, bu yarasına merhem bulmayı diledi. Bu devlet mülkünün bekasını istediği için ölümden yakasını kurtarmayı diler. Bütün ilim adamlarını huzuruna topladı ve hepsine şöyle dedi: "Ey âlemin halini bilenler, ey her müşkülü halledenler! Allah, size ilim ve hikmet vermiş. Söylediğiniz her şey ilhâm-ı Rab'dır, siz Allah'ın bildirdiklerini söylersiniz. İçiniz Allah'ın sırlarıyla doludur, O'nun ilmine mazhar olan sizsiniz. Ey irfan sahipleri! Sizden, bu ölüm derdine derman bulmanızı diliyorum. Bana bir iş edin ki ölmeyeyim, gidip âlemde fâni olmayayım. Ölümün eli yakama erişmesin, ölüm çengeli bana ilişmesin. Dünya mülkü bana kalsın, bu ulu taç elimden gitmesin. Dünya durdukça durayım asırlar boyu, sultanlık edeyim bu dehr içinde." İlim ehli ona; "Her hastalığın neticede ilacı vardır, her yaranın merhemi bulunur; ama âlemde ölüme çare yoktur. Bu derde kimse derman bulamadı; bu yaraya hiçbir şey derman olmadı. Yaratılmışların hepsinin ölmesi gerektir, seneler her varlığı yok eder. 'Yeryüzündeki her şey fânidir.' diye bir söz vardır. Ama kitapta Âdem atadan kalma bir rivayet anlatılır: Meğer doğuda bir vilayet vardır, sınırının dibine nihayet yoktur. Orada hiç gündüz olmaz, hep gecedir. Ne güneş doğar orada ne de yıldızlar olur. Her daim karanlıktır o vilayet, bu yüzden ona iklim-i zulmet derler. O karanlık içinde meğer bir çeşme vardır adına hayat pınarı derler. O âb-ı hayattan bir yudum içen, cihanda ölümü asla tatmaz." derler. İskender, ömür suyunu işitir işitmez hazırlık yapar, orduyu toplayıp yola çıkar. Güneşin doğduğu yöne bir nice müddet gider, aylar, yıllar sonra o karanlıklar ülkesine ayak basar. Onlara Hızır peygamber öncülük ediyordu. Karanlıkta giderlerken ansızın Hızır peygamberi kaybederler. Hızır'ın yolu bir vadiye düşer. O vadide muazzam bir çeşme görür. Çeşmenin toprağı kimya, taşı cevher imiş. Hızır, bunun ölümsüzlük suyu olduğunu, sultan-ı Yunan'ın bu suya talip olduğunu anlar. En saf, en temiz yerinden içer ve ölümsüzlüğe ulaşır. İskender, Hızır'ı arar; ama bulamaz, nereye gittiğini bilemez. Birçok gün, karanlıkta at sürer; ama ne Hızır'ı ne de âb-ı hayatı bulur. Ölümsüzlük suyu ona değil Hızır'a nasip imiş. Eğer ezelden bir şey kişiye kısmet değilse elden hiçbir şey gelmez. İskender, muradına ermeden geri döner.

3.36. BEN YAPMADIM, O YAPTI⁵³

Cihana iki kâfir hükmetmiştir: Biri Nemrud, diğeri Buhtunnasar'dır. Allah'ın laneti üzerine olsun, Nemrud ibn Kenan, bütün yeryüzüne hâkim olan Acem mülkünün şahıdır. Bütün ümmetlerden haraç alırdı.

⁵² HN. 9571-9624

⁵³ HN. 9740-9834

Âdemoğlunda kibir yokken o âleme kibri getirdi. Bir gün Nemrud-ı bedbaht "Acaba bu dünyada tahtıma, tacıma düşmanlık edecek biri çıkar mı? " diye düşünür. Ama o bilmiyordu ki, her hasmın bir rakibi vardır, cihanda her Firavun'a bir Musa gereklidir.

Haberdir ki bir gün, dünyanın her yanından kâhinleri, takvimden haber veren büyücüleri toplayıp hesap yaptırır. Takvimi hesaplayanlar: "Ey Şâh! Filan yıl, filan ay içinde, bu topraklarda bir erkek çocuk dünyaya gelecek. Halk onu İbrahim diye çağıracak. Peygamberlik davası güderek insanları dine davet edecek. Onun zamanında bütün dinler batıl olacak, küfür gidecek, bütün putlar yıkılacak, bütün ibadethaneler putlardan temizlenecek, kiliseler yıkılıp yerine camiler yapılacaktır." derler.

Söyledikleri o yıl geldiğinde, Nemrud emreder, bütün ülkede doğan erkek çocuklarının tamamını öldürürler. O melûnun yüzünden haksız yere binlerce masum çocuğun kanı akıtılır.

O zaman, o şehirde İbrahim -vaâd edilen ay- cihana gelir. Kâfirler bulup öldürmesinler diye annesi çaresizce, o gizli hazineyi götürüp bir mağarada saklar. Zamanla büyür, küffarın arasına gelir. Mağaradan çıkıp cihana bakar, gökyüzündeki yıldızlara nazar eder: "Bunlar ne acayip nesnelerdir? Bunlar da kul mudur yoksa Rab mıdır?" diye sorar kendi kendisine hayretle. Ne zaman ki yıldızlar batıp kaybolur, batan bir şeyin Rab olamayacağını anlar. Zamana, zemine bakar, yeryüzünün halini düşünür, hayretler içinde kalır: "Bu vahşi hayvanlar, kuşlar, cinler ve insanlar, yeryüzü ve gökyüzü, kara ve deniz, nebatat kendi başlarına vücuda gelmiş olamaz. Şüphesiz ki bunları bir yaratan vardır. Yaradır, öldürür çünkü Yaradan'dır; yedirir, içirir çünkü O rızık verendir." der.

Zaman geçer, Nemrud'un yasağı unutulur. Bunun üzerine yalnızlığı bırakıp halka karışır. Babasına Azer derlerdi. Usta bir marangozdu. Zamanını put yapmakla geçirirdi. Yaptığı putları pazarda satması için İbrahim'e verirdi. İbrahim, pazarda alaylı bir tavırla: "Kim alır Azer'in kendi elleriyle yaptığı bu fânî mabûdları? Ne yedirir, ne içirir, ne konuşur? Ne kimseye faydası dokunur ne de zararı." diye bağırdı.

İbrahim'in putlara alay ettiği haberi Nemrud'a ulaşır. "İbrahim putlarımıza gülüyor, onları beğenmiyor; dinimizin hak dini olmadığını söylüyor, hak dininin İslâm olduğu davasını güdüyor." derler.

Bir bayram günü, küçük- büyük bütün ahali şehrin dışına çıkar. Şehirde yalnız Azer'in oğlu kalır. Hemen puthaneye girer, sıra sıra dizilmiş bütün putları kırıp parçalar, yalnız en büyüğünü bırakır, boynuna da delil olarak baltayı asar.

İnsanlar, bayramı bitirip de puthaneye döndüklerinde bütün putları parçalanmış bulurlar. Bu işi yapanın kesinlikle İbrahim olduğunu anlarlar. Varıp Nemrud'a, putların başına gelenleri anlatırlar. Bunu işiten Nemrud, hemen İbrahim'i getirtip sorar: "Bu putların sana ne zararı vardı da hepsini parçaladın?" Halil: "Ahali bayram yerinde kutlama yaparken, kilisede yalnız kalan bu putlar en büyük olma kavgasına tutuştular. Şu gördüğünüz en büyük put hepsini parçaladı. Suç aleti baltası da boynunda duruyor zaten." diye cevap verir. Nemrud: "Bu cansız put, nasıl olur da bir canlı gibi hareket eder? Onun dili mi var ki konuşsun, eli mi var ki bu işi yapsın!" der. Bunun üzerine İbrahim: "Bunu bilirsin de niçin bu cansız puta kul olursun? Nasıl ibadet edersiniz, ne kendisine ne kimseye faydası olan bu cisme? Ne öldürür ne diriltir öleni, lokma yedirmez, su içirmez, sorulara cevap vermez. Bu ne akıldır ki yeri göğü yaratanı bırakıp eğri yola saparsın, kuru bir puta taparsın. Allah odur ki âlemi, kevn ü mekânı yarattı. Öldürür, diriltir çünkü o Kadir'dir. Çıkarır sabahı doğudan getirir, ulaştırır

akşamı batıda bitirir. Geceyi gündüzü yaratan O'dur, yıldızları doğurtup batıran O'dur. Bu muazzam kainatı gördüğün halde niçin Rahman'ın yolunu bırakıp, varıp şeytanın işine uyarsın? Saadet dilersen eğer, sen de Allah'a bir de, şirk ehlinde olma." der. Bunu duyan aşağılık Nemrud'un dili lal olur, gönlü daralır. Emreder, Halil'i yedi yıl hapsederler. Yedi kükreyen aslan getirirler, yedi gün aç bıraktıktan sonra İbrahim'i aralarına atarlar. Aslanlar İbrahim'i görünce önünde secde kılarlar, eline, ayağına yüzlerini sürerler. Çünkü o, Halilullah'tır, Allah'ın gölgesidir.

Onun gibilerinin ayağının tozuna yüzler sürülür, o toz, gözlere sürme olur. İlahi! O eşikten bizi sürme, bizim de gözümüze o sürmeyi sürmeyi nasip eyle!

3.37. ON İKİ İMAM⁵⁴

Dört halife devri otuz yıl sürüp Ali ile sona ermiştir. Hilafete bedel olan şey ise imamlıktır. Zaman ehline bir imam gerektir, bu dünyada imam olmazsa olmaz. Ümmet olana yol şudur ki asrının imamını bilsin. İmamîler, hakikatte imamlığın Ali neslinden olması gerektiğini söylemişlerdir.

İlk imam Ali'dir, ikinci Hasan, Hüseyin üçüncü, dördüncü Zeynel Abidin, beşinci rehber Muhammed Bakrî, altıncı Cafer, yedinci Musa Kâzım Râzî'dir. Ali'dir sekizincinin adı. Dokuzuncu nâmı Takî olan Muhammed'dir. Onuncu, nâmı Nakî olan Ali'dir, Hasan'dır on birinci. On ikinci ise Muhammed Mehdi nâmıyla şöhet bulmuştur.

3.38. ZELZELE⁵⁵

Derler ki, Hicrî 709 yılında üçüncü kez Mısır'a sultan olan Melik Nasır'ın saltanatının sonlarında büyük bir deprem meydana gelir. Çok şiddetli ve etki alanı geniş olan deprem doğudan batıya her yeri sallar, bütün insanlığı inletir. Sanki Sur çalınmış, kıyamet kopmuştu. Yer ve gök öylesine titrer ki yeryüzü tike tike olup atılır. Yıkılıp yere batar birçok yapı, yerle bir olur nice ülke ve şehir. Derler ki, Münih şehri o depremde yıkılıp yerle bir olmuştur.

Ey cümle yaratılmışların yardımcısı! Böyle bir felaketi bir daha kimseye gösterme.

3.39. VEBA SALGINI⁵⁶

Hicrî 749 yılında Melik Nasır Hasan, Mısır diyarına sultan olur. İki defa tahta gelen bu sultan, ikinci gelişinde üç yıl on ay kadar sultanlık yapar, ona baş kaldıran Taz isminde bir bey tarafından öldürülür. Bu tarihten hemen sonra Mısır diyarında veba salgını başlar. Canlara ölüm korkusu atılır, tenlere felaket okları saplanır. İnsanların ciğerleri delinir, kanları dökülür. Hastalıktan insanlarda bir çeşit sarhoşluk hali peyda olur, öyle ki aralarında pek azı ayık dolaşır. Sanırdın ki zehirli bir rüzgar esmiş de hayatın bağlarını, bahçelerini hazana çevirmiş. Kadın-erkek, fakir-zengin kim varsa ölüp toprak olur. Sadece bir şehirde tam otuz bin kişi ölür.

⁵⁴ HN. 10092-10103

⁵⁵ HN. 11579-11585

⁵⁶ HN. 11699-11723

Bu vebadan, âlemi baştan başa bir figan kaplar, çocuklar ayrılır babalarından, nice bebekler yetim kalır anadan. Niceleri sevdiğinden ayrı düşer, nicelerinin kafesten kuşu uçar. Sadece beşer değildir vebaya uğrayan; bütün vahşi hayvanlar telef olur, bütün kuşlar kırılır yuvalarında, denizde balıklar helak olur.

Bu korkunç veba salgını, bir yıldan uzun bir süre devam etmiştir Mısır diyarında.

3.40. İNSAN İNSANI YER Mİ?⁵⁷

Hicretin 694'ünde Ketboğa Mansur Mısır'a sultan olur. Tatar asıllı bu sultana halk Melik Âdil ismini verir. Bu devirde ansızın bir hava eser yeryüzüne, insanları derin bir kedere, üzüntüye gark eder. Engerek yılanının nefesi gibi yere akar, hava zehir olur, ufuklar ejderha. Denize ve karaya tamamen zehir eser, âlem kahır rüzgarına tutulur. Ekinler vurulur, mahsul vermez olur, yeşillikler sararıp hazana döner, başaklarda taneler çürür, otlar yanıp katrana döner, her şey toza dönüşür, ekilen bitmez yeryüzünde, ot asla yeşermez o zaman zarfında. İnsanlar yiyecek ekmek bulamaz, içecek su bulamaz. Gıda niyetine ne varsa tükenir, kıtlıktan insan insanı yemeye başlar.

Kırılır aklıktan birçok insan, yıkılır, harap olur nice iklim, memleket.

Bunu nakledenlerin söylediklerine göre kıtlık, Mısır'da bir yıl sekiz ay sürmüştü. İlahi! Böyle bir zamanı kimseye gösterme bir daha!

3.41. KIYAMETİN ALAMETLERİ⁵⁸

Rivayet ehline göre, şanı yüce Peygamber: "Zamanın, devranın sonu geldiğinde nice türlü alamet ortaya çıkacaktır ki onlara kıyamet alametleri denir." buyurmuştur. Onlar, bir bir oldukça kıyamet yaklaşacak. Evvela eminlik gökyüzüne çıkacak, insanlarda sadakat kalmayacak, âdemoğlunda, ahde vefa eden çok az insan bulunacak; evlat, anaya-babaya âsi olacak, kişi tanzim etme hakkını bilmeyecek, bilenler ilmiyle amel etmeyecek, ibadet edenler riya ile ibadet edecek, melikler ülkesinde zulmedecek, memleketler korkudan yıkılacak, fazilet sahibi kimselerin yerini cahil kimseler alacak, rezil insanlar asillerin yerine geçecek; reziller, insanların gözüne asil görünecek; ayaklar baş olacak, başlar ayak. Erkeklerin sayısı azalacak, kadınların sayısı artacak, yeryüzünü fitne ehli dolduracak. Yemen'de, Mısır'da insanlar savaşıp birbirini yok edecek, bu arada Kâbe diyarından Mehdi gelecek ve Şam'a doğru yürüyecek. Bazıları farklı beyanda bulunur. Onlar derler ki Mehdi, Buhara'dan gelecek. Mehdi'nin Ali oğlu Hüseyin'in neslinden olduğu söylenir. Mehdi Şam'ı alıp Konstantiniye üzerine yürüyecek. Rumlarla büyük bir savaşa tutuşacak ve savaşı kazanacak. Rum tekfurunun canını alacak. Dâr-ı küfr olan dünyayı dâr-ı İslâm'a çevirecek.

Tüm dünya selamet içindeyken bir gün aniden bir duman belirecek yeryüzünde. Derler ki, tüm dünyayı saran bu duman, tam kırk gün yeryüzünden gitmeyecek. Muhakkaktır ki Peygamber, o esnada tek gözlü Deccâl'in ortaya çıkacağını söylemiştir. Deccâl'in Irak ile Şam arasında ortaya çıkacağı söyleniyor. Oldukça çirkin ama güçlü kuvvetli bir eşeğin sırtında, bütün şarkı ve garbı dolaşıp fitnesini rû-yı zemine yayacak. Nebi

⁵⁷ HN. 11403-11415

⁵⁸ HN. 12482-12610

şehrine geldiğinde şehre girmek isteyecek; lakin melekler o alçağın şehre girmesine izin vermeyecek. Bin türlü hile ve sihir ile halkı perişan edecek. Müslümanlar kaçıp Kudüs'e sığınacak. Mehdi, Deccâl ile bir süre savaşıacak; sonunda o da Kudüs'e sığınacak. Dünya bu hal içindeyken Mehdi duyacak ki, İsa peygamber gökyüzüne inmiş. İsa peygamber, Ruhullah ve yanında yetmiş bin meleklerle yeryüzüne inecek ve İsa, Deccâl'i helak edip fitnesini yeryüzünden temizletecek. Muhammed Mustafa'nın buyurduğuna göre Deccâl kırk yıl ömür sürecek. Bundan sonra İsa yeryüzünde hilafet kılıp Muhammed peygamberin şeriatına göre hükmedecek. Tüm dünya emniyetli bir yer olacak, kurt ile koyun tarlada beraber yürüyecek, doğan ile güvercin beraber uçacaklar. Ebû'l-Hafs Ömer, Peygamberimizden duymuştur ki, İsa peygamber dünyada kırk beş yıl kalacak.

Daha sonra Yecüc ve Mecüc, İskender'in seddini yıkıp oradan dünyaya yayılacaklar ve her yeri yakıp yıkacaklar. Derler ki yedi iklime yayılan bu insanlar, yeryüzünde ne varsa yiyip içecekler; denizleri bile kurutacaklar. Sonunda Allah'tan bir inayet erişecek. Onlara bir ses musallat olacak ve o sestten hepsi helak olacak. Yeryüzü onların cetleriyle öyle dolacak ki vahşi hayvanlar etlerine doycak. Onların leşlerinden dünyayı pis bir koku da alacak. Allah acıyıp çok büyük bir yağmur yağdıracak, rüzgar estirecek ve yeryüzü bu pislikten arınacak.

Bir müddet sonra Dâbbetü'l-Arz dünyaya gelecek. Başı öküz başı gibidir, gözü de domuz gözü gibidir. Kulağı filin kulağına, ayağı devenin ayağına benzer. Göğsü aslan göğsü gibi, kuyruğu koç kuyruğu gibi yuvarlaktır. Her iki yanında iki kanadı vardır, boyu ise bulut gibidir. Hem Musa'nın âsasını hem de Süleyman'ın mührünü elinde taşıyacak. Dâbbetü'l-Arz, on yıl kadar dünyayı mahvedecek, Kur'an yeryüzünden semaya çıkacak.

Kıyamet kopmadan evvel daha pek çok alâmet belirecek, birçok şehir, ülke selden, yangından, depremden yakılıp yıkılacak, nihayet Allah, İsrâfil'e Sûr'u üflemesi için emir verecek. Bir hadis-i şerifte belirtildiği üzere kıyamet, bir cuma günü kopacak. İsrâfil, Sûr'u bir kez hızlıca üfleyecek ve o sesi duyan herkes fenaya erecek. Yerde ve gökte ne varsa yer ve gökle birlikte yok olup gidecek.

SONUÇ

İbrahim İbn Bali, yaşadığı dönemin bilgisiyle, kültürüyle, hayat tarzı, hayata bakışı, inançları, tarih bilinci v.s. ile yoğurarak kaleme aldığı ünlü eserinde, insana ve hayata dair güzel sözlere, deyim ve atasözlerine, hikâyelere, nasihatlere de yer vererek bir taraftan hacimli eserini daha zevkle okunabilir kılmaya çalışmış, öte taraftan öğrendiği, edindiği her bilgiyi aktarma gayreti içine girmiştir. Anlattığı bazı hikâye ve olaylar gerçek dışı olduğu halde, bunları gerçekmiş gibi anlatması da, bu şekilde açıklanabilir.

KAYNAKÇA

Çelebioglu, Amil, **Türk Edebiyatı'nda Mesnevi (XV.yy.'kadar)**, Kitabevi, İstanbul, 1999.

Devellioğlu, Ferit, **Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Hikmet-name maddesi**, Aydın Kitabevi, Ankara, 2007.

Muallimoğlu, Nejat, *The Wit and Wisdom of NASRADDIN HODJA*, M.E.B. Yayını, İstanbul, 1996, (s.7-8).

Özdeğer, Hüseyin, **On altıncı Asırda AYINTAB LİVASI**, İ.Ü. Rektörlüğü Yayını, c.I, İstanbul, 1988.

Redhouse, **Turkish/Otoman-English Dictionary**, Sev Matb., İstanbul, 1999.

Şeylan, Ali, Hikmet-nâme, İbrahim İbn Bali(Metin-İnceleme-Sözlük), 2003, İstanbul, s.2-6
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219067/h/giris.pdf>- <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-219069/h/metin.pdf> 23.09.2011.

Tekin, Şinasi, “Timur Öncesinde Anadolu ile Orta Asya Türk Dünyası Arasındaki Kültür ilişkileri ve *Güzide Kitabı*”nın Tercüme Hikâyesi”, **TDAY Belleten** 1997, Ankara, 2000, s. 151-196.

HİKMET-NÂME

درخان ایجره بوسرولستان
 رفیع الذات اولرهم عالی بیگ
 چمنده یار شورسور روانه
 بوخسرافایتله اشتکاره
 روایتدرکه برسروروانه
 بجه مدت کلورچونیکم بتراوله
 شجری و کاوله بویلا غدا لی
 قویم القدا اولر محبوب منظر
 وحوی زیرو بررکلسثانه
 ای تشبیه ایدرلر قدیاره
 دایم یلدر شرقا لورروانه
 بجه بالرکچرا نذن بتراوله

واریشبرکلسثان ایجره ثابت
 اصولی مضحل تعذر تریه
 بیجه دورا بتمشکر اولسروعا
 کلوربردورده صاحببایتین
 بتربراز زمان ایجره نواپه
 ترقی بولب آخرانتشایه
 که یعنی طولشبقدینه سول
 اریجک بولمالعلو یقطین
 سنول بوقرق یالوانتیشاکه
 ایرشدم فرق کوندولماله
 ددی تعطینه بساولسروازاد
 شوکسه کیم سیرج ایررکماله
 قدیم ایامده برسرورثابت
 فروعی متصل جو هواپه
 بتوب اولیرده نشو اولمشرما
 اکر آنوک دینه تخم یقطین
 هلم رترکون بکون نشونلیک
 اولورسرویلهم ارتقایه
 ایرششکون بکون حدینه سرو
 لسان حالیه دیرسرو یقطین
 زمان دورله نشوونماکه
 نه درحکمت جوابایله سؤاله
 بوتز ایرشندوکوکه اولمغیل
 هم آنوکچی تیز ایررزوکه

دخی نزل جسم که آدی جانور در
 کرک انوک تحرك برله نفسي
 نه حکمت در که ویر مشربا و عزت
 کینه ویر مشربا لات حر و نی
 معبر برینه دشمن در بو حیث
 بس زل لات انلا ره مد در

که

بوجوانان برك احیای بیل
 بجه اخلافه فهم ابله بالذات
 حاکم آدی قدم در صاحب
 اصیل اولدقه اول حیوان صا
 کورچیک کندوزنده خوب لبوس
 ایر شیشم بن انوک غایبینه
 قرح اولر آدی اولسه مقای
 عد بلر عم یدر لر آنی غالب
 مقدمه اسمعیل مشر زما سده
 روایتد مکر اهل خبر در
 مبارکدر دیدی اوج نسه نگار

فرسد یعنی کم حیوان صا
 مشابه در بو آدم اولغنه ات
 عزیز النفس هم عالی هم
 بولینور الله دانی بو خصال
 تفاحر کوستر شیا که طاروس
 که ایدر غایت محبت صاحبه
 بنی آدم کی کورر منای
 اول وحشی ایش بیداره سب
 انیسایین آنی انسه جهانه
 که ایشد لمشدور خیر بشر
 بری ات بی عورت بی سحر

